

Türkiye’de Din Özgürlüğü Raporu:

“Dinlerarası İlişkiler: Seküler ve Demokratik Bir Sistemde Barış İçinde Birarada Varoluş Arayışı”

Ankara - 2005

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmiştir.
This project is funded by the European Union.

Bu proje Liberal Düşünce Topluluğu tarafından yürütülmüştür.
A project implemented by Association for Liberal Thinking.

Liberal Düşünce Topluluğu
Association for Liberal Thinking

Türkiye’de Din Özgürlüğü Raporu

İçindekiler

Giriş.....	1
A. Din Özgürlüğünün Anlamı ve Niteliği.....	3
B. İnsan Haklarını Belirleyen Yapısal ve Aktüel Şartlar.....	6
C. İhlâllere Kaynaklık Eden Mevzuat ve Yargı	
1. Anayasa’dan Kaynaklanan Sorunlar.....	9
2. İhlâllere Kaynaklık Eden Başlıca Yasalar.....	9
3. İhlâller ve Yargı.....	10
D. Din ve Vicdan Özgürlüğü Sorunu ve İnsan Hakları İhlâlleri	
1. Türkiye’nin Din ve Vicdan Özgürlüğü Sorunu Nedir?.....	11
2. Türkiye’de Din ve Vicdan Hürriyeti’nin Tarihî Arka Planı.....	11
3. Din ve Vicdan Özgürlüğü Alanındaki Temel İhlâl Biçimleri.....	17
a. İbadetlerin Kısıtlanması, Engellenmesi ve Cezalandırılması.....	19
b. Başörtülü Kadınlara Yönelik Baskı ve Ayrımcılık	24
4. Gayrimüslimlere Yönelik İhlâller	29
5. Din Özgürlüğü Sorununun Ahlâkî Boyutu.....	35
6. Avrupa Birliğine Üyelik Sürecindeki Gelişmeler ve Sorunun Aktüel Hali	37
E. “Dinlerarası İlişkiler: Seküler ve Demokratik Bir Sistemde Barış İçinde Birarada Varoluş Arayışı” Projesi Toplantılarından Ortaya Çıkan Talepler ve Öneriler.....	38
1. Devletten Beklentiler.....	40
2. Sivil Toplumdan Beklentiler.....	43
3. Avrupa Birliği’nden ve Dünyadan Beklentiler	44
d. Katılımcıların Beklentileri ve Sonuç.....	44

Liberal Düşünce Topluluğu Association for Liberal Thinking

Liberal Düşünce Topluluğu'nun amacı, çağdaş medeniyetin temelinde yatan fikri geleneklerin Türkiye'de tanıtılmasını temin etmek; piyasa ekonomisi, etik, özgürlük, insan hakları, adalet, barış, eşitlik, hoşgörü, hürriyetçi demokrasi gibi, insanların güven, düzen ve refah içerisinde yaşamasını sağlayan değerlerin ve kurumların anlaşılmasına ve benimsenmesine yardımcı olacak çalışmalar yapmak; vatandaşlarımızın düşünme ve muhakeme kabiliyetlerini geliştirmek için başvurabilecekleri fikrî, felsefî, emprîk kaynakların oluşumuna katkıda bulunmak; dernek amaçlarına uygun araştırma ve inceleme faaliyetlerinde bulunan kimselere maddî ve manevî destek sağlamak ve buna benzer faaliyetlerde bulunmaktır. Topluluk, ayrıca bu doğrultuda Türkiye'nin temel problemlerine liberal ilkelerle bağdaşan çözüm yolları bulmayı ve kamu politikasının oluşturulmasında etkili ve yetkili odakları bilgilendirmeyi hedeflemektedir.

Liberal Düşünce Topluluğu, aktif politikayla ilgilenmemektedir. Partilere karşı bağımsızdır. Bir fikir grubu olarak faaliyet göstermektedir.

The objectives of the Association for Liberal Thinking as a non-profit, non-governmental organization are to introduce to Turkish public the richness of the intellectual tradition that lay at the heart of the liberal democratic civilization; to engage in activities that promote understanding and acceptance of values like liberty, justice, peace, human rights, the rule of law, tolerance; to encourage development of academic researches on liberal themes; and to contribute to finding effective solutions to Turkey's political and economic problems within the liberal thought.

ALT does not involve in day-to-day politics and have no direct links with any political party or movement. Instead, as an independent intellectual grouping, it aims to set and influence broader political debates so as to contribute to the liberalization of Turkey in economic and political fields.

Avrupa Birliği, millî egemenliği ve bölgesel bütünlüğü gözetmekle beraber, üyelerinin ortak amaçları doğrultusunda yakın işbirliği vasıtasıyla çatışmaların üstesinden gelmek ve uzlaşmayı teşvik etmek üzere kurulmuş bir modeldir. AB, ayrıca, başarılarını ve değerlerini sınırları ötesindeki insanlarla ve ülkelerle paylaşmayı hedeflemektedir.

The European Union is a model for overcoming conflict and promoting reconciliation through close cooperation to achieve common goals, while respecting national sovereignty and territorial integrity. But the EU is not focused on itself: its ambition is to share its achievements and its values with countries and people beyond its borders.

Proje Hakkında

Liberal Düşünce Topluluğu, 2004 yılında, Avrupa Birliği Komisyonu Türkiye Delegasyonu'nun katkılarıyla "Dinlerarası İlişkiler: Seküler ve Demokratik bir Sistemde Barış İçinde Birarada Varoluş Arayışı" başlıklı bir proje yürütmüştür.

Bu proje, Türkiye'deki çeşitli inanç gruplarının barış içinde bir arada yaşamasının önündeki engellerin soruşturulması, taleplerinin belirlenmesi, ilgili mevzuatın insan hakları ve demokrasi ilkeleri ışığında ele alınması ve bu alanda yapılması gerekenlerin tespitinin yanında; söz konusu grupların birbirlerinin taleplerine nasıl baktıklarının ve birbirlerinden neler beklediklerinin de karşılıklı olarak anlaşılmasını amaçlamaktadır.

Proje Faaliyetleri:

i. İki kapalı tartışma / çalışma toplantısı:

Birinci toplantıda amaç, farklı din ve inanç gruplarına ait temsilcilerden veya bireylerden kendi sorunlarını, nasıl bir ortamda yaşamak istediklerini, başkalarının onlara ve onların diğer inanç gruplarına nasıl baktıklarını ve neler beklediklerini ifade etmelerini sağlamak ve bu konuda gerekli tespitleri yapmaktır.

İkinci toplantıda ise, Türkiye'de dinî özgürlüklerin geliştirilmesi, sözü edilen mevcut sorunların çözülmesi için hem devletin hem de ilgili tarafların yapması gerekenlerin konuşulması; ayrıca, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin ilgili içtihatları ile Avrupa Birliği ülkelerinin uygulamalarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

1. Her toplantı sonrası bir açıklamanın yayınlanması.
2. Türkiye'de Din Özgürlüğü Raporu'nun hazırlanması ve yayınlanması.
3. Üç kitap yayını
 - a. Dinî özgürlük, sivil toplum, çeşitlilik ve çoğulculuk gibi konular hakkında daha önce Türkçe'de yayınlanan makalelerin derlemesi-
 - b. Dinî özgürlük üzerine bir referans kitap tercümesi.
 - c. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin ilgili kararlarından bir seçme ve kararların yorumu.

About the Project

Association for Liberal Thinking has conducted a project titled "Interreligious Affairs: Search for A Peaceful Coexistence in a Secular and Democratic System" with the contributions of the Delegation of the European Commission to Turkey in 2004.

The objective of the project is to support for measures to combat discrimination and to preserve and respect cultural diversity so as to live in a peaceful society within a secular and democratic system. For this, the project has tried to search ways for a peaceful coexistence of specifically people believing in different religions. And the project is set out to preserve and respect cultural diversity in a civil society. Additionally, the project activities are outlined to strengthen the capacity and representation of disadvantaged religious communities. An overall aim of the project has been the promotion of religious freedom, of pluralism and a democratic society which is a must condition to live in peace in a diverse world. The tolerance spread among the people, by means of the project activities, would contribute to peaceful coexistence within a secular and democratic society.

The Project Activities covered:

i. Two workshops:

First workshop included general sessions where parts come together to

- express their problems
- explain how they see other part (s) describe the environment they themselves want to live in
- explain what others should do to let them to live as they wish to.
- try to reach an agreement to make use of the same intellectual resources and concentrate on specific issues to be dealt with in the second workshop

Second workshop was held to work for resolution. The sessions were to

- disclose sacrifices parts are ready to make peaceful coexistence
- count sacrifices they think others should do to help peaceful coexistence
- search a meaningful and operational definition of secularism
- discuss positives and negatives of Turkish style of secularism in theory and practice
- make a role distribution in which each side will imitate to take the place of other part to see its problems from inner
- look in to the decisions of the ECHR and the implications in the EU countries as to broaden the religious freedom
- search a legal and sociological framework for a peaceful religious organization

ii. An Exclusive Report of Religious Freedom: A report was to be produced and published which had been drafted by moderator(s), which included objective and non-partisan evaluations about every possible aspect of the wider problem.

iii. To prepare and announce a declaration at the end of each workshop.

iv. 3 Books were published:

- a. A collection of essays on religious affairs; civil society, diversity, and pluralism: To provide theoretical information on the fundamental principles, values, and institutions.
- b. A reference book on religious toleration (translation)
- c. A collection of decisions of ECHR and / or interpretations on them. This volume is published to inspire the implications in Turkey with the ones in democratic countries.

Proje hakkında ayrıntılı bilgi için:

For further information about the project:

Liberal Düşünce Topluluğu – Association for Liberal Thinking

GMK Bulvarı No: 108 / 17
Maltepe, 06570 Ankara, Türkiye
Tel: ++ 90 312 2308703 – 2316069
Fax: ++ 90 312 2308003
E-mail: info@liberal-dt.org.tr
Web: www.liberal.org.tr

Avrupa Birliği Komisyonu Türkiye Delegasyonu –
Delegation of the European Commission to Turkey

Uğur Mumcu Cad. 88,
Gaziosmanpaşa 06700, Ankara
Tel: ++90 312 459 87 00
Fax: ++ 90 312 446 67 37
E-mail: delegation-turkey@cec.eu.int
Web: <http://www.deltur.cec.eu.int>
<http://europa.eu.int>

*Bu rapor,
Avrupa Birliği Komisyonu Türkiye Delegasyonu'nun katkılarıyla
Liberal Düşünce Topluluğu tarafından yürütölen
Mikro-Demokrasi Projeleri Programı kapsamında
hazırlanıp yayınlanmıştır.*

*Proje çerçevesinde ve bu raporda ifade edilen görüşler
Avrupa Birliği'nin ortak fikirlerini yansıtmak durumunda değildir.*

*This report has been prepared and published
within the Micro-Democracy Project Programme implemented by the
Association for Liberal Thinking with the contributions of the Delegation of the
Commission of the European Union to Turkey.
The views expressed in this report and within the project activities do not
necessarily reflect the views of the European Union.*

